

Chotkové a Kutnohorsko.
Antiqua Cuthna 5-II, 2009-2015,
pp. 65-83

Poklidné dny venkovského šlechtice v neklidné době. Z deníkových záznamů Arnošta hraběte Chotka

VLADIMÍRA HRADECKÁ

Deníkové záznamy jsou mimořádně cenným pramenem pro poznání každodenního života nejen svého autora, ale i společenské vrstvy, jejíž byl součástí. V rodinných archívech šlechtických rodů, které jsou zpravidla uloženy v síti státních archivů, se nachází mnohdy nepřehledné množství těchto neoficiálních až intimních historických pramenů. Nejinak tomu je i v rodinném archivu Chotků, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Praze. Celá řada členů tohoto významného rodu si vedla zápisky odrážející jak jejich soukromý, tak i úřední a společenský život.

Deníky Arnošta (Ernsta) hraběte Chotka jsou dochovány z let 1900-1921 v neporušené řadě.¹ Pro edici bylo vybráno období roku 1914, od atentátu v Sarajevu 28. června do počátečních dnů světové války zvané později první či velká, tj. do 31. července. Všechny jsou psány německy (z dochované zejména prvorepublikové korespondence je však patrné, že česky uměl i psal), velmi stručně, jednoduchým jazykem, každý den na jednu stránku do typizovaných sešitů formátu 12 × 19,5 cm v zelené vazbě z voskového plátna o přibližně 365 stranách. Na přední straně je patrný tlačený ornamentální rámeček, který je přelepen bílým papírem s plastickými číslicemi příslušného letopočtu. Stránky deníku nejsou číslovány, jsou identifikovány datem.

Arnošt Chotek se narodil 13. března 1844 v Praze, zemřel 24. ledna 1927 na zámku ve Veltrusích. Byl synem Jindřicha Chotka z majorátní (novodvorské) chotkovské větve a Karoliny Aloisie, rozené von Eltz. Jakožto nejmladší syn působil ve státní a vojenské službě, vstoupil do řádu maltézských rytířů, čímž se zavázal k celibátu, a neměl tudíž žádné potomky. Zemřel jako penzionovaný generál.² Byl bratrem Karoliny Chotkové (1846-1933), jejímž sňatkem s Emanuelem Mariou Thunem-Hohensteinem (1836-1888) přešel novodvorský velkostatek včetně zámku Kačiny na tento rod.

Z deníků je patrný poměrně jednotvárný život stárnoucího venkovského šlechtice, v jehož suchém líčení pokračoval i ve dnech, které měly natrvalo změnit nejen jeho dosavadní svět. Barvitěji líčí jen vlastní smuteční akt a pohřeb následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželky Žofie (Sofie), rozené Chotkové z velkobřezenské větve rodu. Napětí je patrné i z popisu zpáteční cesty z Lomnice nad Popelkou, kde byl hostem knížat Rohanů a odkud jel do Veltrus vlaky plnými odvedenců. Poklid

¹ Státní oblastní archiv v Praze (dále SOA Praha), Rodinný archiv Chotků (dále RA Chotků), inv. č. 2723-2753, kart. 282-283, zde je využit deník inv. č. 2746, kart. 283.

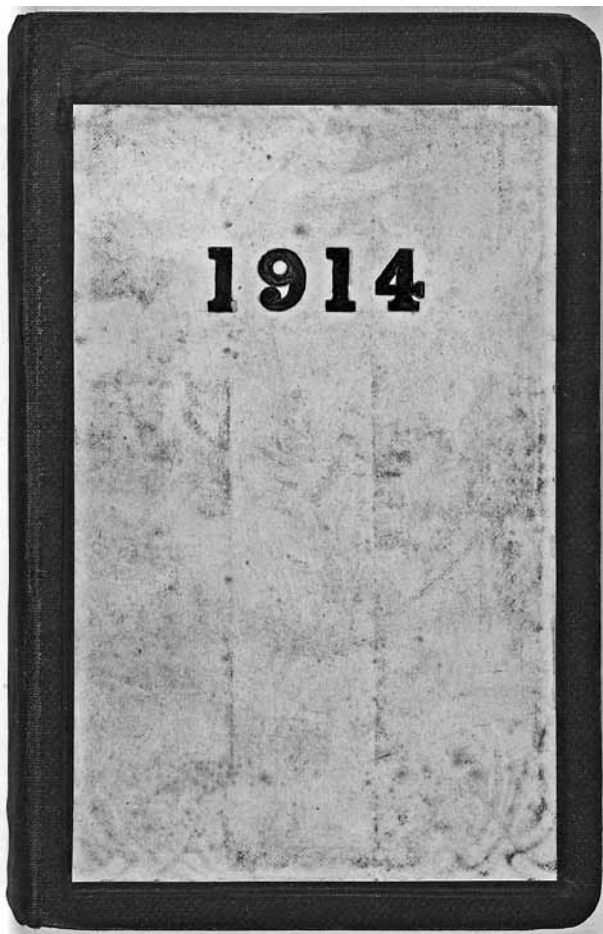
² Ivo ČERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 519. V publikaci je uvedena i veškerá další literatura, v níž však je tomuto Chotkovi věnováno jen zcela okrajové místo.

pravidelných loveckých vycházek do okolí Lomnice a Sychrova s oběma mladými Rohany - Arnošt Chotek byl zanícený lovec, vedl si pečlivě soupisy ulovené zvěře v podstatě po celý život (v letech 1857-1925)³ - ostře kontrastuje se závěrem editovaného období.

Deníky jsou vedeny až s puntičkářskou přesností v časových údajích - zajímavé dnes jsou např. přesně zaznamenané odjezdy a příjezdy vlaků, které - zdá se - nejen na sebe dobře navazovaly, ale ani neměly zpoždění, což by jinak Chotkovi zřejmě stálo za zápis. Nikde si nenaříká, že by nestihl několikaminutový přestup. Naopak nastalý zmatek v souvislosti s odjezdy odvedenců popisuje, včetně zpoždění pravidelných vlaků.

Při přepisu deníkových záznamů jsem používala ediční zásady pro vydávání novověkých pramenů.⁴ Text byl ponechán v původně podobě, nebyly opravovány ani drobné gramatické chyby či archaismy, místy byla pro větší srozumitelnost doplněna interpunkce. Na chyby jsem upozornila přímo v textu [!], v hranatých závorkách byly doplněny i zkratky a vynechaná písmena. Pozdější vpisky či zápisy mimo řádky byly uvedeny ve špičatých závorkách <>. Arnošt Chotek důsledně používal pro časové určení pouze čísla od 1 do 12, a to i pro odpolední hodiny. Jak v přepisu textu, tak v překladu jsem čas v této podobě ponechávala. Překlad jsem jen mírně přízpůsobila duchu češtiny tak, aby nebylo narušeno Chotkovo jednoduché a úsporné vyjadřování.

Identifikovala jsem, byť někdy s otazníkem, v podstatě všechny šlechtické osoby jak z okruhu Chotkových přátel a známých, tak i příbuzných. Osoby nešlechtického původu, řemeslníky, úředníky apod., jsem podrobně neidentifikovala, jejich pracovní vztah k Chotkovi je však z textu dobře patrný. Autor deníků se vůbec nezmiňuje o řadovém služebnictvu, které pochopitelně na veltruském zámku pracovalo.

¹ Deník Arnošta hraběte Chotka z roku 1914

³ SOA Praha, RA Chotků, inv. č. 2758, kart. 285.

⁴ Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

EDICE

28. Juni

Sonntag. Um 7 Uhr stand ich auf, um 8 ½ Uhr frühstückte ich, ging dann nach Weltrus, wo ich um 9 Uhr in der Kirche bei Predigt und Hochamt war. Um 11 Uhr kam ich zurück, es kam der Werkführer von Klubal, dem ich die Mängel an neuem Wagen zeigte. Dann las und schrieb ich, um 1 Uhr ass ich, war dann im Hauptgebäude, wo ich mich an der Sonne ausruhte. Um 4 ½ Uhr nahm ich Obst und Kafe, dann ging ich in den Tiergarten, um 7 ½ Uhr nachmahlte ich, saß dann, um 9 Uhr kam Direktor Jarolím mit der ExtraAusgabe des Tagblatt mit der erschütternden Nachricht von der Ermordung Erzherzog Franz Ferdinands und Gemahlin⁵ in Sarajevo. Ich legte mich um 11.

29. Juni

Feiertag Peter und Paul. Um 7 Uhr stand ich auf, am 8 ½ Uhr frühstückte ich, dann ging ich nach Weltrus, wo ich um 8 ½ [!] Uhr in der Kirche bei Predigt und h[eiliger] Messe war. Um 10 ½ Uhr kam ich zurück, hierauf kam Dr. Brejcha, der mich in der Nase auspinselte, dann war Direktor Jarolím⁶ bei mir, um 1 Uhr ass ich, dann war ich in den Zimmern, wo ich Sachen ordnete. Um 4 ½ Uhr nahm ich Obst und Kafe, dann ging ich in die Zimmer und gegen Weltrus aus. Um 7 ½ Uhr nachmahlte ich, dann sass ich am Hofe, las und legte mich um 11 Uhr nieder.

30. Juni

Um 7 ½ Uhr stand ich auf, um 9 Uhr frühstückte ich, dann las ich, ging nach Weltrus,

PŘEKLAD

28. června

Neděle. V 7 hodin jsem vstal, v 8:30 se nasnídal, poté šel do Veltrus, kde jsem byl v 9 hodin v kostele na kázání a hrubé mši. V 11 hodin jsem se vrátil, přišel Klubalův dílovedoucí, jemuž jsem ukázal nedostatky na novém voze. Poté jsem četl a psal, v 1 hodinu jsem pojedl, potom jsem byl v hlavní budově, kde jsem odpočíval na slunci. Ve 4:30 jsem si vzal ovoce a kávu, poté jsem šel do obory, v půl 8. jsem poveččel, poseděl, v 9 hodin přišel ředitel Jarolím se speciálním vydáním *Tagblatt* s otřesnou zprávou o zavraždění arcivévody Franze Ferdinanda a manželky v Sarajevu. Ulehl jsem v 11.

29. června

Svátek Petra a Pavla. V 7 hodin jsem vstal, v 8:30 se nasnídal, poté šel do Veltrus, kde jsem byl v 8:30 [!] v kostele na kázání a mši svaté. V 10:30 jsem se vrátil, nato přišel dr. Brejcha, který mně vyčistil nos štetcem, poté byl u mne ředitel Jarolím, v 1 hodinu jsem pojedl, potom jsem byl v pokojích, kde jsem pořádal věci. Ve 4:30 jsem si vzal ovoce a kávu, poté jsem šel do pokojů a vyšel si k Veltrusům. V 7:30 jsem poveččel, poté jsem seděl na nádvoří, četl a v 11 hodin ulehl.

30. června

V 7:30 jsem vstal, v 9 hodin se nasnídal, pak jsem si četl, šel do Veltrus, zde byl

⁵ Arcivévoda Franz (František) Ferdinand d'Este, následník trůnu, narozen 18. 12. 1863, zemřel 28. 6. 1914 v Sarajevu při atentátu, Sofie (Žofie) Marie Chotková, vévodkyně z Hohenbergu, manželka Františka Ferdinanda d'Este, dcera Bohuslava Chotka z velkobřezenské větve Chotků, narozena 1. 3. 1868, zemřela 28. 6. 1914 spolu s manželem při sarajevském atentátu. Nevšední osud dvojice byl mnohokrát zpracován jak historiky, tak i publicisty, z českých historiků v poslední době např. Jan GALANDAUER, *František Ferdinand d'Este, následník trůnu*, Praha - Litomyšl 2000; Jiří PERNES, *Život plný nepřátel aneb dramatický život a tragická smrt následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este*, Olomouc 1994. Žofii Chotkové věnoval kapitolu také I. CERMÁN, *Chotkové* (← pozn. 2), s. 526-545.

⁶ Bohdan Jarolím, ředitel velkostatku Veltrusy.

war da in Postamt, zurückgekehrt ordnete ich meine Sachen, es kam Dr. Brejcha zu mir, um 1 Uhr ass ich, hierauf war ich im Hauptgebäude, dann schrieb ich und um 4 ½ Uhr nahm ich Obst und Kafe. Hierauf war ich in den kleinen Zimmern des Hauptgebäudes, wo Zimmermaler Šváb die Arbeit vollendet hatte. Dann ordnete ich Sachen und Papiere, packte die Elfenbeinfiguren ein, um 7 ½ Uhr nachmahlte ich, dann ging ich in die gerade Allee und kehrte um 9 Uhr zurück. Um 11 Uhr legte ich mich nieder.

1. Juli

Um 7½ Uhr stand ich auf, um 8 ½ frühstückte ich, dann war ich in den Zimmern des Hauptgebäudes, ordnete Sachen, war dann im Stalle und schrieb sodann. Um 1 Uhr ass ich, dann war ich in den Zimmern des Hauptgebäudes, schrieb, ging dann in den Hof, Garten und Stall, es kam Dr. Brejcha, dann nahm ich um 4 ½ Uhr Obst und Kafe und ging hierauf aus in den Tiergarten. Um 7 ½ Uhr kam ich zurück, nachmahlte, war dann in die gerade Allee ausgegangen, kam um 9 Uhr zurück und legte mich um 11 Uhr.

2. Juli

Um 7 ½ Uhr stand ich auf, um 8 ½ Uhr frühstückte ich, dann schrieb ich, packte ein und ordnete meine Sachen. Um 1 Uhr ass ich und um 2 Uhr fuhr ich zu Bahnhof, woher ich um 2 Uhr 23 mit Němeček nach Kralup fuhr, wo ich um 2 Uhr 34 ankam, um 2 Uhr 54 fuhr ich in Schnellzug nach Prag, wo ich um 3 Uhr 21 ankam. Ich fuhr von Staatsbahnhof zu Franz Josefbahnhof,⁸ woher ich um 4 Uhr 20 abfuhr. Ich nahm in Speisewagen Kafe, um 7 ½ Uhr nachmahlte ich in Speisewagen und kam um 9 Uhr 45 in Wien an. Ich fuhr in das Hotel Meissl und Schadn,⁹ es kam

na poště, po návratu jsem si pořádal své věci, přišel ke mně dr. Brejcha, v 1 hodinu jsem pojedl, nato jsem byl v hlavní budově, poté jsem psal a ve 4:30 si vzal ovoce a kávu. Nato jsem byl v malých pokojích hlavní budovy, kde malíř pokojů Šváb dokončil práci. Potom jsem si pořádal věci a papíry, balil figury ze slonoviny, v 7:30 se navěčřel, poté jsem šel do přímé aleje a vrátil se v 9 hodin. V 11 hodin jsem ulehl.

1. července

V 7:30 jsem vstal, v 8:30 se nasnídal, poté jsem byl v pokojích hlavní budovy, pořádal [své] věci, potom jsem byl ve stáji a pak psal. V 1 hodinu jsem pojedl, pak jsem byl v pokojích hlavní budovy, psal, poté jsem šel na nádvoří, do zahrady a do stáje, přišel dr. Brejcha, pak jsem si ve 4:30 vzal ovoce a kávu a nato si vyšel do obory. V 7:30 jsem se vrátil, povečřel, poté jsem si vyšel do přímé aleje, přišel jsem zpět v 9 hodin a v 11 hodin jsem ulehl.

2. července

V 7:30 jsem vstal, v 8:30 se nasnídal, pak jsem psal, balil a pořádal své věci. V 1 hodinu jsem pojedl a ve 2 jsem jel na nádraží, odkud jsem ve 2:23 jel s Němečkem do Kralup, kam jsem přijel ve 2:34, ve 2:54 jsem jel rychlíkem do Prahy, kam jsem přijel ve 3:21. Jel jsem ze Státního nádraží na nádraží Františka Josefa, odkud jsem ve 4:20 odjel. V jídelním voze jsem si dal kávu, v 7:30 jsem v jídelním voze povečřel a v 9:45 přijel do Vídně. Jel jsem do hotelu

⁷ Dnešní Masarykovo nádraží v Praze.

⁸ Dnešní Hlavní nádraží v Praze.

⁹ Hotel Meissl und Schadn, Neuer Markt 2, Vídeň 1 (vyhořel 1945).

2 Arnošt hrabě Chotek v roce 1894

Adolf Waldstein¹⁰ zu mir und um 11 ½ Uhr legte ich mich nieder.

3. Juli

Um 7 ½ Uhr stand ich auf, um 9 Uhr frühstückte ich im Speisezimmer, es kam Karl Chotek¹¹ jun[ior] zu mir. Um 10 ½ Uhr ging ich in die Hofburg Pfarrkirche in das Geheimratoratorium, wo alle Chotekschen Verwandten waren. In der Kirche waren beide Särge und wurden h[eilige] Seelenmessen gelesen, sodann fuhr ich mich aufschreiben zur Erzherzogin Maria Theresia¹² und Annunciata,¹³ dann Erzherzog Carl Franz Josef¹⁴ nach Hetzensdorf, den ich da sprach, dann Prinzessin Elisabeth Lichtenstein¹⁵ und Erzherzogin Josefa¹⁶ und Herzog Albrecht von Württemberg.¹⁷ Sodann war ich in der Postsparkasse. <Ass um 1 ½ Uhr [im] Hotel Krantz>.¹⁸ Um 2 ½ Uhr zog ich mich in Gals an und fuhr mit Karl Thun¹⁹ in die Burg, wo ich mit Chotek's in Oratorium bei der Einsegnung war. Um 5 Uhr kam ich zurück, war in der Stadt, nahm in Kafepavillon Korb²⁰ Kafe, um 8 Uhr nachmahlte ich [im] Hotel Krantz und legte mich um 11 Uhr.

Meissl und Schadn, prišel ke mně Adolf Waldstein a v 11:30 jsem ulehl.

3. července

V 7:30 jsem vstal, v 9 hodin jsem se v jídelně nasnídal, přišel ke mně Karel Chotek ml. V 10:30 jsem šel do farního kostela v Hofburgu do oratoře tajné rady, kde byli všichni chotkovští příbuzní. V kostele byly obě rakve a byly čteny zádušní mše svaté, poté jsem se jel zapsat k arcivévodkyni Marii Terezi a Annunciátě, poté k arcivévodovi Karlu Franzi Josefovi do Hetzendorfu, s nímž jsem zde hovořil, poté k princezně Alžbětě z Liechtensteina a k arcivévodkyni Josefě a vévodovi Albrechtu z Württembergu. Nato jsem byl v poštovní spojitelně. <Pojedl jsem v 1:30 [v] hotelu Krantz>. Ve 2:30 jsem se oblékl do gala a jel s Karlem Thunem do Hofburgu, kde jsem byl s Chotky v oratoři při požehnání. V 5 hodin jsem přišel zpět, byl ve městě, vypil v kavárně Korb kávu, v 8 hodin povečeřel [v] hotelu Krantz a v 11 hodin ulehl.

¹⁰ Adolf Waldstein-Wartenberg (1868-1930), majitel velkostatků Mnichovo Hradiště, Doksy, Nový Bernštejn, Štáhlavy a Duchcov.

¹¹ Pravděpodobně Karl Maria Chotek (1887-1970) z velkobřezenské větve.

¹² Arcivévodkyně Marie Terezie (1855-1944), princezna portugalská, třetí manželka arcivévodky Karla Ludvíka, císařova bratra, nevlastní matka Františka Ferdinanda d'Este, s nímž měl velmi pěkný vztah (např. Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, Praha 1996, s. 315).

¹³ Zřejmě nevlastní sestra Františka Ferdinanda d'Este arcivévodkyně Marie Annunciata (1876-1961), dcera arcivévodky Karla Ludvíka a Marie Terezie. Viz předchozí poznámka; základní informace např. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové* (◀ pozn. 12), s. 279.

¹⁴ Pozdější císař Karel I. (1887-1922), následník trůnu po smrti Františka Ferdinanda d'Este, císař od roku 1916. Srov. např. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové* (◀ pozn. 12), s. 216-219; zde i další základní literatura.

¹⁵ Pravděpodobně Alžběta Amalie Rakouská (1878-1960), nevlastní sestra Františka Ferdinanda d'Este, manželka Aloise z Lichtenštejna. Srov. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové* (◀ pozn. 12), s. 58.

¹⁶ Pravděpodobně Marie Josefa (1867-1944), vdova po arcivévodovi Ottovi (»Krásný Otto«), synovci císaře Františka Josefa, matka pozdějšího císaře Karla I. Srov. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové* (◀ pozn. 12), s. 290.

¹⁷ Albrecht Württemberský (1865-1939), spřízněn s Habsburky sňatkem s arcivévodkyní Markétou Sofií Rakouskou (1870-1902), nevlastní sestrou Františka Ferdinanda d'Este.

¹⁸ Hotel Krantz, dnes hotel Ambassador, Kärntner Str. 22, Vídeň.

¹⁹ Pravděpodobně Karel Thun (1842-1931) z klášterecké větve (Kláštepec nad Ohří), maltézský rytíř, komtur opavský. Srov. *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser*, Gotha 1913, s. 970.

²⁰ Café Korb, Brandstätte 9/Ecke Tuchlauben, Vídeň 1.